

Ronde 2 De 100 mijl van Sint Annen

De eerste 65 kilometer zijn gelopen. Nu ronde 2, 40 kilometer, door de ommelanden. Vanaf de oprit gaat het rechts het dorp in. Aan het einde van het dorp het fietspad naar Ten Boer. Halverwege gaan het links. Bij de fietser op de paal. Dit is een betonnen fietspad naar het Westerwijtwerder Maar. Bij het Maar gaan we rechts. Naar Oosterdijkshorn. Je loopt nu op de Wolddijk naar Oosterdijkshorn.

Oosterdijkshorn is genoemd naar de bijna haakse bocht die de Wolddijk hier maakt. Horn of hörn is het Groningse woord voor hoek. Ook 10 km westelijk maakt de Wolddijk zo'n bocht; hier ligt Westerwijkshorn. De Wolddijk is een vroeg-middeleeuwse dijk die om het lage gebied ten noorden van de stad Groningen is gelegd. Dit gebied, dat wel wordt aangeduid met het Centrale Woldgebied, omvatte de schepperijen Innersdijk in Hunsingo en Vierendeel in Fivelingo. De aanleg van de dijk werd nodig toen het veen in het Woldgebied werd ontgonnen en het maaiveld zo'n 3 meter zakte. Als gevolg daarvan stroomde water van het hoger gelegen gebied ten noorden en het westen (het Hogeland) het gebied in. Volgens het verhaal is de dijk aangelegd door de heilige Walfridus.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Wolddijk>

Je volgt de Wolddijk tot voorbij het schutsluis in het Westerijtwerder maar. Na de sluis ga je links de brug over. Je loopt op de stadsweg.

Ronde 2 De 100 mijl van Sint Annen

De Stadsweeg is de oorspronkelijke weg tussen de stad Groningen en de stad Emden in Oost-Friesland. Hoe oud de Stadsweeg is, is niet bekend. Sommige auteurs brengen de Stadsweeg in verband met een oudere Koning Radbouds- of Konrebbersweg, die op enkele zeventiende-eeuwse kaarten is afgebeeld. Dit is echter niet gebaseerd op historische bronnen. Wel zijn er sagen, opgetekend in de negentiende eeuw, die beweren dat de Friese koning Radboud (ov. 719) ooit met zijn strijdros van De Knock naar Oterdum zou zijn gesprongen.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Stadsweeg>

Halverwege de afslag naar Lellens krijg je aan je rechtshand boerderij “De Graslanden” en aan je linkerhand het restant van een oude wierde.

Solidus en Sestertius

Boerderij 'De Graslanden' aan de Stadsweg tussen Krøddeburen, Ten Post en Oosterdijkshorn. De boerderij ligt aan een ronding in de weg die om een restant van een oude wierde loopt. Bij deze wierde zijn in 1975 twee gouden munten gevonden: een Friese naslag van een gouden Solidus uit de 9e eeuw van Lodewijk de Vrome. Toen werd dit gebied dus al bewoond. Maar de wierde is nog ouder: er werd ook een Sestertius van Marcus Aurelius gevonden. De boerderij wordt in de archieven voor het eerst genoemd bij een boedelscheiding in 1763. Daarvoor was de boerderij van Jacob Wypkes: hij was als eigengeerfde boer lid van de landdag, ook was hij schepper en ouderling.

Bron: <http://groningeninbeeld.rtvnoord.nl/index.asp?id=9639>

Eerste afslag naar links (Lellens) loop je rechtdoor en volgt de stadweg naar het noordelijk gedeelte van de Ten Post. Ofwel Krøddeburen.

Krøddeburen, skeletten en vindplaats

Krøddeburen is bekend van zijn Kaak, een schandpaal een houten paal met ringen waar het uitvoer van straffen plaats vond, en de juridische strijd tegen Lucas Hamming die hem in 1769 om liet zagen. Hij woonde op het buitenhuis Oostbroek en de kaak stond als het ware in zijn voortuin. Een Kaak was een schandpaal waar misdadigers ten toon werden gesteld. Het was waarschijnlijk ook een executieplaats. De hoogte bij de hoek in de Stadsweg, die mogelijk ooit een wierde was, wordt wel Galgenberg genoemd. Hier werden in 1999 bij een verbouwing onder de kamervloer menselijke skeletten en het geraamte van een dier gevonden. Mogelijk hier begraven na een executie. De hoofden van de 2 menselijke skeletten ontbraken. Uit onderzoek bleek dat het om 2 jongemannen ging, van zo'n 350 jaar geleden.

Bron: <http://hvtpstreken.blogspot.nl/2013/05/krodeeburen.html>

Je loopt rechtdoor tot T-splitsing. Hier ga je links. Na een dikke honderd meter maakt de weg een bocht

naar links. Wij moet hier rechts. Hier ligt nog een origineel deel van de stadsweg. Een graspad slingerden door het landschap langs de voormalige loop van de Fivel.

De Stadsweg is vanaf Pierewietshoukje tot aan de Delleweg nog in de oorspronkelijke staat. Het is een mooi pad om te wandelen. Halverwege het pad lag de borg Tammingahuizen. De grachten van de borg zijn te bezichtigen. De eerste vermelding van de naam Tammingahuizen stamt uit 1447 wanneer er sprake is van Tyarck to Tammyngehusen. Uit de eerstvolgende eeuw is over Tammingahuizen niets overgeleverd al wordt een lid van de invloedrijke Groningse familie Clant, Egbert Clant, in verband gebracht met Tammingahuizen. In 1995 werd het borgterrein in zijn oude staat hersteld door Staatsbosbeheer. Toen zijn de beide “dampalen” geplaatst. De tekening van Tammingahuizen is ter plekke door de Historische Vereniging van Ten Post op initiatief van Dorpsbelangen Ten Post geplaatst.

Bron: <http://hvtpplekken.blogspot.nl/2013/05/pierewietshoukje.html>

*De **Fivel** is een voormalige rivier in de provincie Groningen, die uitmondde in de Fivelboezem, een inham van de Waddenzee.. De westelijke oever werd oorspronkelijk begrensd door de wierdenrij van Hemert, Westerwijtwerd, Middelstum, Toornwerd, Kantens, Rottum, Helwerd en Usquert. De riviermonding is in de middeleeuwen verland. Delen van de rivierloop zijn te herkennen in huidige watergangen. De rivier gaf zijn naam aan het middeleeuwse landschap Fivelingo, dat in de achtste eeuw voor het eerst wordt genoemd. De naam Fivel betekent ‘de reusachtige’ of ‘de verschrikkelijke’. In Oudengelse teksten als Beowulf en Widsith komen uitdrukkingen voor als fifel ('reus'), fifelcyn ('geslacht van monsters') en fifel-streám ('de verschrikkelijke stroom, de oceaan').*

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Fivel>

Aan het einde van het graspad komen we op de Delleweg en gaan we links. Na een kilometer is er rechts een fietspad. Dit fietspad gaat naar Loppersum. Halverwege verlaten we het fietspad. We gaan links een graspad op. Aan het einde van het graspad naar de verharde weg en links naar de brug. Let op aan de andere kant van brug bevindt zich een drukke weg. Na het oversteken van de weg rechts naar

Loppersum. In Loppersum eerste straat links. Deze straat helemaal uit lopen en dan naar links. Nu na de laatste huizen rechtsaf. Je loopt nu via “onverharde weg” naar Stork. Op de T-splitsing naar links. Dit is het fietspad naar Westeremden. Dit fietspad volgen tot in Westeremden. In Westeremden links. Daarna weer rechts. Nu is het even oppassen. Links krijgt je een groot grasveld, voor de kerk. Over de sloot ligt een betonnen brug. Hier begint het Abt Emo pad die ons naar de kerk en atelier van de kunstschilder Henk Helmantel brengt.

Henk Helmantel (Westeremden, 22 februari 1945) is een Nederlands kunstschilder. Hij wordt gerekend tot de Noordelijke realisten en de Onafhankelijke Realisten. Het christendom staat centraal in zijn dagelijks leven en werk. Henk Helmantel is de middelste van vijf kinderen en groeide op als kind van een echtpaar dat een eigen kwekerij had. Het christendom speelde een belangrijke rol binnen de familie en Helmantel is nog altijd gereformeerd en lid van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Helmantel volgde van 1961 tot 1965 de opleiding tot kunstschilder aan de Academie Minerva in Groningen. In 1967 vestigde hij zich in zijn geboortedorp Westeremden om het vak uit te oefenen. Daarna volgde de verhuizing naar de nieuwe pastorie naast de Andreaskerk. Helmantel wordt in het algemeen beschouwd als een fijnschilder. Dit houdt in dat hij zijn onderwerpen op een realistische manier weergeeft. Hij schildert veel stillevens en interieurs van middeleeuwse kerken en kloosters. Hij richt zich met name op de romaanse en vroeg-gotische bouwkunst, zowel in Nederland als andere gebieden in West-Europa. Zijn christelijke levensovertuiging speelt een belangrijke rol in zijn beleving van schepping en cultuur. Hij noemt Rembrandt als een belangrijke bron van inspiratie voor zijn werk. Zijn inspiratie vindt hij met name in eenvoudige gebruiksvoorwerpen uit diverse culturen, maar ook vruchten zoals appels, peren, tomaten, witlof, uien, granaatappels en druiven zijn te vinden in zijn stillevens. Door critici wordt het werk van Helmantel, dat veelal een eenzelfde thema heeft, vaak als oppervlakkig en eentonig getypeerd. Het Groninger Museum weigerde om dezelfde reden lange tijd om

het werk van Helmantel te exposeren, de toenmalige directie vond het niet in het beleid van het museum passen. In 2014 kocht het Groninger Museum, dat inmiddels Andreas Blühm als nieuwe directeur had, een eerste werk van Helmantel. Op 31 oktober 2008 werd Helmantel uitgeroepen tot Kunstenaar van het Jaar. In 2014 werd hij benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Henk_Helmantel

Emo (± 1170-1237), afkomstig uit dit gebied, studeerde met zijn broer in Oxford, Parijs en Orléans. Na terugkeer uit Oxford rond 1200 werd hij enige tijd schoolmeester in Westeremden, waarna hij tot pastoor van Huizinge werd gekozen. Later stichtte hij het klooster Bloemhof te Wittewierum en werd daar abt. In de beroemde kroniek van de abdij vertelt Emo dat hij ooit in Huizinge op een feestdag, na het eten, een wandeling om het dorp maakte met zijn vriend Hendrik de bouwmeester. Onder het lopen begonnen ze elkaar op te wekken tot een betere levenswandel. Later liep Emo samen met Hendrik naar Rome om bij de paus zijn gelijk te halen omtrent de schenking van de kerk door de bewoners van Wittewierum. Ze waren 241 dagen onderweg

Bron: <http://www.landschapsbeheergroningen.nl/product/huizinger-ommetje-56-km/>

We lopen tussen de kerk en het artlier van Henk Helmantel door en blijven steeds rechtdoor lopen. Op de T-splitsing gaan we rechts en lopen steeds rechtsdoor het dorp weer uit. Einde dorp bochtje rechts, bochtje links, smal pad op, eind pad rechts en direct weer links. Het volgende dorp is Huizinge. Hier gaan we het ommetje van Emo lopen.

Na het oversteken (viaduct) van de Eemshavenweg (N46) op de T-splitsing rechts. Weg maakt bocht naar links daarna bocht naar rechts. In de bocht naar rechts gaan wij links aan de rechtskant van de sloot. Onverhard pad. Wij blijven langs de sloot lopen tot we weer op het asfalt uitkomen. Hier gaan we links. Nu is het weer even op letten. Na dikke honderd meter gaat het rechts. Zeer smal pad naar de Kerk.

Via betonnen burg lopen we nu links van de kerk. We lopen nu op het kerkhof op en houden links aan. Via smal pad verlaten we nu weer het kerkterrein. Aan het einde van het smal pad links. Volgende T-splitsing rechts. In de verte zie je aan de rechterkant en grote schuur. Ongeveer halfweg de schuur moeten we rechts. Het veld in. Emo's Ommetje. Pad loopt rechts van de sloot.

Nu is het de voetjes volgen tot je weer op de verharde weg bent. Ofwel einde van de sloot hek over. Er staan twee paaltjes als hulp. Dan rechts weiland in. Einde weiland links. In de verte zie je een houten burg. Daar moet je over en over de brug rechtsdoor. Na vijfhonderd meter dan weer asfalt en links.

Nu doorlopen tot begin van het dorp Middelstum. We gaan het dorp niet in. We gaan links. Onverhard stuk langs de bos rand. Dit gaat over in schelpenpad. Dit schelpenpad volgen en steeds links aanhouden. Je komt uit bij drukke weg. Je moet hier rechtdoor oversteken en daarna eerst links. Bekend in de praktijk goed uitkijken en fietspad volgen. Bocht links, oversteken, bocht links, oversteken, bocht rechts, bocht links.

Nu voor de brug rechts beton fietspad volgen tot splitsing. **Bij het huis links op de splisting staat de verzorgingskist. In de verzorgingskist ligt voor iedereen een gouden munt. Meenemen als bewijs dat je in Fraamklap bent geweest!**

Ronde 2 De 100 mijl van Sint Annen

Goudschat van Huizinge, De hervormde pastorie en kosterij (Torenstraat 8) werd in 1979 afgebroken, waarbij een aarden kan met gouden en zilveren munten en wat sieraden tevoorschijn kwam die waarschijnlijk in 1596 werd begraven en tegenwoordig deels in het Groninger Museum wordt tentoongesteld.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Huizinge>

Na de verzorging naar links, brug over. Daarna eerste rechts en weg volgende naar de brug. Vlak voor de brug zit Cafe Tuitman. Voor de brug links. Deze weg volgen tot in Onderdendam. In Onderdendam over de brug direct rechts. Blijft het Winsumerdiep volgen tot einde dorp.

Direct na laatste huis naar links, tegelpad. Weg oversteken en rechtdoor. Je komt nu voor toegangsweg naar een boerderij te staan. Hier ga je links. Schelpenpad. Op dit pad ga je eerst weg (beton) rechts. Betonpad maakt een bocht naar rechts en eindigt bij een tweetal veeroosters. Over de veeroosters links. Pad volgen tot trap. Hier de trap naar beneden, brugje over een doorlopen tot verharde weg. Hier rechts en direct weer links graspad op.

Zie <https://www.youtube.com/watch?v=CcPspNDdeZk> voor hoe het er tijdens de WZU uitzag.

Einde graspad links en steeds rechtdoor tot over de brug. Na de brug direct links. We volgende nu het water (Oude AE). Eerst aan de rechterkant, gaat over in beton fietspad, later aan de linkerkant.

Op dit pad zie je rechts een betonnen steiger. Dit was vroeger het eindstation van een smalspoor. Met dit smalspoor werd klei aangevoerd en bij de steiger overgeladen op schepen. Deze schepen bracht het vervolgens weer naar de steenfabrieken aan het Winsumerdiep.

We blijven het fietspad volgen tot volgende dorp (Westerdijkshorn). Let op: bij de eerste boerderijen zitten veeroosters. Je komt nu op een T-splitsing. Hier kan je de toren van Westerdijkshorn zien. Op de T-splitsing ga je rechts, je loopt Westerdijkshorn in. De weg blijven volgen en na het spoor eerste links. Je loopt nu Bedum in. In de eerste honderd meter van de stoep zit een Stolperstein.

Stolpersteine is een project van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig (1947, Berlijn). Hij brengt gedenktekens aan op het trottoir voor de huizen van mensen die door de nazi's verdreven, gedeporteerd, vermoord of tot zelfmoord gedreven zijn. Deze Stolpersteine (lett. 'struikelstenen') herinneren onder andere aan Joden, Sinti en Roma, politieke gevangenen, homoseksuelen, Jehova's getuigen en gehandicapten. De kunstenaar noemt ze Stolpersteine omdat je erover struikelt met je hoofd en je hart, en je moet buigen om de tekst te kunnen lezen.

Op de stenen zijn, in een messing plaatje, de naam, geboortedatum, deportatiedatum en plaats en datum van overlijden gestanst. De kleine stenen (10 x 10 cm) werden lange tijd alle door de kunstenaar zelf gemaakt en geplaatst. Genooddaakt door de stormachtige ontwikkeling van het project laat hij zich tegenwoordig door een bevriende kunstenaar ondersteunen. Incidenteel worden de stenen geplaatst door gemeentelijke stratenmakers. Dit is bijvoorbeeld het geval in Eindhoven, waar het om een zeer groot aantal stenen gaat.

Het project Stolpersteine begon in 1996 met 31 Stolpersteine in Berlin-Kreuzberg. Eind 2015 had Demnig al 56.000 Stolpersteine geplaatst in meer dan duizend steden en dorpen in achttien landen.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Stolpersteine>

En een honderd meter verder het restant van een luchtwachtoren (postnummer 6703).

Luchtwachtorens: De Koude Oorlog is niet aan Nederland voorbij gegaan. Het zijn spannende tijden na de Tweede Wereldoorlog. Vooral in Oost-Europa als de Sovjetunie beschikking krijgt over de atoombom. Voor de mensen in het Vrije Westen betekent dit dat de Russen binnen korte tijd in hun achtertuin kunnen staan. Om op alles degelijk voorbereid te zijn besluit de Nederlandse regering een waarnemingsnetwerk op te zetten. Daarvoor wordt op 1 mei 1950 het Korps Luchtwacht Dienst (KLD) opgericht dat tot taak heeft vijandelijke laagvliegers op te sporen, landingen van Russische parachutisten door te geven, evenals verdachte scheepsbewegingen en explosies van atoombomben. De radar is nog niet gevoelig genoeg om laagvliegende vliegtuigen op te sporen. Niets zal de waakzamen voorbij gaan Het werven voor de KLD is geen sinecure, want veel belangstelling is er niet onder de burgerbevolking, hoewel er nadrukkelijk op gewezen wordt dat er vanuit militaire zijde niet geringschattend op het werk van de aangeworven burgers neergekeken zal worden. De luchtwachters worden benaderd en behandeld als militairen. Er worden in totaal 276 waarnemingsposten uitgezet over heel Nederland. De waarnemingsposten worden gevestigd op torens, molens en hoge gebouwen. Daarnaast zijn tussen 1950 en 1960 zo'n 140 luchtwachtorens gebouwd, van geprefabriceerde betonnen raatbouw-elementen.

Bron: <http://www.nazatendevries.nl/Artikelen%20en%20Colums/WO%20II/Luchtwachtorens.html>

Je loopt de weg helemaal uit. Op kruising ga je links, steekt over, en direct weer rechts. Ook hier steeds rechtdoor. Je passeert een pleintje met op het midden een beeld van Walfridus.

Walfridus of Wolfryt was een inwoner van Bedum in de provincie Groningen die waarschijnlijk leefde in de 10e of 11e eeuw. Volgens zijn hagiografie bracht Walfridus het christendom naar Bedum en zorgde hij voor een rechtssysteem. Ook maakte hij een begin met de verzwarende van de Wolddijk, de waterkering rondom Bedum. De oudste kerk in Bedum is naar hem vernoemd. Hij zou samen met zijn zoon Radfridus tijdens een inval van de Noormannen zijn vermoord. Het lijk van Walfridus moest door zijn familie worden vrijgekocht om te worden begraven. Het ontzielde lichaam van Radfridus werd in de omgeving van Bedum teruggevonden. Op de plaats van hun graven werd een kapel opgericht en beiden werden als martelaars vereerd. De legende verhaalt van allerlei wonderen die zich boven het graf van Walfridus voltrekken. Bedum werd door deze bedevaartsplaats een van de grootste pelgrimsoorden van Noord Nederland.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Walfridus>

Bij het water ga je rechts. Dan de brug over en direct weer links. Straat volgen tot aan de kerk. Links van de kerk langs (pad van gele stenen). Bij de weg links en op splitsing rechts. Bij rotonde rechtdoor. Nu nog een dikke drie kilometer rechtdoor en je bent weer in Sint-Annien.